

- грамування. – [Вид. 1]. – К. : СофтПрес, 2005. – 552 с.
2. Опрятный С.Н. Теория и практика перевода (английский язык) : учебное пособие / С.Н. Опрятный. – Запорожье : ГУ “ЗИГМУ”, 2007. – 128 с.
  3. Пройдаков Э.М. Англо-русский словарь терминов и сокращений по ВТ, Интернет и программированию / Э.М. Пройдаков, Л.А. Теплицкий. – М. : СК Пресс, 1998. – 288 с.
  4. Ющук І.П. Українська мова / І.П. Ющук. – К. : Либідь, 2003. – 640 с.

УДК 655.254.22

НАУКОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ ЕДИТОЛОГІЇ

Партико З.В.

Expediency using the term “editology” for name of science for publishing industry is argued. The definition of editology, its components, axioms and postulates are presented. It is affirmed that the editology is normative science. The main research problems theory of editorial activity and theory of editing are enumerated. Connection between editology and others sciences are indicated. The special research methods which are used in editology are marked.

Key words: publishing, editing theory, editology.

Аргументировано целесообразность использования термина “эдитология” для названия науки об издательском деле. Предложено определение эдитологии, ее составляющих, методологических основ (аксиом и постулатов). Утверждается, что эдитология в своей основе является нормативной наукой. Перечислены основные проблемы исследований теории редакционной деятельности и теории редактирования. Указана взаимосвязь эдитологии с другими смежными науками, типичные методы исследования.

Ключевые слова: издательское дело, теория редактирования, эдитология.

Вступ

Останнім часом у зв'язку з рядом змін у напрямі спеціальностей МОН України “Журналістика та інформація”, а також спеціальностей ВАК України “Соціальні комунікації” дедалі актуальнішим стає питання про науку, яка описує таку галузь суспільного виробництва, як видавнича справа. Розглядом саме цього питання й присвячена стаття.

Об'єктом розгляду в нашій статті буде наука про видавничу справу – едитологія, а її предметом – наукознавчий аналіз цієї науки. Мета статті полягає у визначенні ряду тих методологічних питань едитології, які ще недостатньо чітко сформуливалися внаслідок “молодості” цієї науки.

Про назву науки. Питання щодо назви науки про видавничу справу, як найменш важливе, слід було б розглянути останнім. Проте, оскільки в статті доведеться цю назву постійно використовувати, розглянемо питання про неї на початку.

У 1996 р. відомий теоретик редагування М. Феллер [7] запропонував використовувати для назви науки про видавничу справу термін *етитологія* (від латинського *editio* – *видання* та старогрецького *logos* – *слово, знання*) (за аналогією до термінів *біологія, геологія* тощо). На противагу цьому нещодавно опубліковано статтю [1], в якій пропонується для назви тієї самої науки використовувати

термін “*едиторика*”. Проте висунуті в цій статті аргументи (некоректне посилання на об'єкт дослідження; різке зменшення викликаного цим обширу дослідного поля) для заміни терміна *едитологія* іншим, на нашу думку, не є достатніми. Пояснимо сказане.

По-перше, оскільки термін “*едитологія*” походить від латинського *editio*, то він позначає такий об'єкт, як “видання”, а не “редагування”, як розуміє автор, виводячи його від сучасного англійського *edit* (у перекладі – *редагувати*).¹ Крім того, якщо цей корінь неправильно позначає об'єкт дослідження науки в М. Феллера, то навіщо його використовувати як основу у своєму власному терміні, який пропонує автор (у терміні *едиторика*)? Отже, використовуючи саме цей корінь (*editio*), автор статті [1] за фактом визнає його і коректним, і обґрунтованим.

По-друге, жодного звуження обширу поля дослідження немає, оскільки поняття “видання” є ширшим за поняття “редагування” (редагування – це лише один з видів підготовки видання до опублікування; крім редагування, є ще редакційна діяльність; див. про неї далі). Та

¹ “...Об'єктом дослідження “едитології” виявився елемент “едит”, який з певною натяжкою можна... назвати еквівалентом узвичаєного (хоч і теж далеко не рідномовного) “редагування” [1, с. 20]

й сам обшир визначається не терміном, а тим визначенням, яке ми йому приписуємо, а дефініювання нових термінів – річ конвенціональна (яке визначення дамо, таким і буде обшир дослідного поля). Тому не варто нав'язувати термінові власне некоректне розуміння, а далі звинувачувати в некоректності сам цей термін.

Стосовно свого варіанта назви науки про видавничу справу автор статті [1] посилається на наявність у ньому форми множинності завдяки закінченню “s” (як і в назвах інших наук на зразок *physics, linguistics, mathematics* тощо).

Проте тут слід зауважити, що в цих назвах літера “s” не є закінченням множинності. Та й сама категорія множинності, якби й була, то в перелічених термінах вона жодної ролі не відіграє.

Як контраргумент на користь терміна “*едитологія*” зазначимо, що в Інтернеті слово *едитологія* – *editology* (поки що без усталеного, але з близьким значенням (*Editology is the study of the science of editing*) вже використовується, хоча й не зареєстровується в лінгвістичних словниках. Використовується воно паралельно та як термін маркетингу. Таке “подвійне” використання не є вадю цього терміна, оскільки наявність міждисциплінарної термінологічної омонімії є цілком допустимою (порівняймо значення терміна *морфологія* у біології та лінгвістиці). Термін ж *editorics* в час проведення нами пошуку в Інтернеті (грудень 2007 р.) виявлено не було. Усі бажаючі пересвідчитись у цьому можуть самостійно провести пошук вказаних термінів за допомогою найбільших пошукових систем Інтернету Altavista й Google.

На цьому нашому аргументі й припинимо обговорення цього питання, оскільки остаточну відповідь на нього дамо не ми, а майбутні дослідники через кілька десятків років, незалежно від наших бажань. Тим більше, що наука базується на засадах демократизму й допускає наявність навіть синонімічних термінів на зразок *мовознавство* – *лінгвістика*.

Визначення едитології. У статті [1, с. 23] визначається, що едиторика (едитологія) – це “... галузь дослідницької і практичної діяльності...”. Проте едитологія – це не діяльність, а наука, тобто (за одним із значень слова *наука*) – це множина тверджень, які описують фрагмент реального світу й стосовно нього є або істинними, або ймовірно істинними. Діяльністю ж є не едитологія, а видавнича справа – галузь суспільного виробництва (за аналогією: *журналістикознавство* – наука, що досліджує... *журналістику*; і далі: *журналістика* – вид творчої діяльності, що полягає...).

Далі в цьому ж визначенні вказується, що ця діяльність репрезентується “... засобами... видавничого втілення, тиражування на різноманітних носіях і просування на книжковому та/або інформаційному ринку”. Проте таке визначення едитології не враховує, що в наш

час редакційному опрацюванню підлягають не тільки паперові видання, а й електронні та цифрові повідомлення (радіо- й телепередачі, Інтернет-повідомлення). Крім того, таке визначення не враховує, що редагують також театральні спектаклі й кінофільми². Отже, як бачимо, едиторику розглядають лише як видавничу справу, хоча насправді поле її дослідження значно ширше. Це, зрозуміло, веде до зниження її наукового статусу.

Якщо розглядати поділ наук на фундаментальні й прикладні, то можна зробити висновок, що едитологія належить до суто прикладних. Отож, *едитологія* – це *прикладна наука, яка досліджує методологічні засади підготовки в ЗМІ повідомлень у процесі їх доведення до отримувачів*. Доведення повідомлень до отримувачів відбувається як шляхом публікування (видавнича справа), так і шляхом оприлюднення (поширення через канали радіо, телебачення або Інтернету; демонстрація в театрах чи кінотеатрах). При цьому під повідомленнями ми розуміємо не тільки текст, а й аудіосупровід (наприклад, музику, шуми) та відео, чого немає у видавничій справі.

Відмежування об'єкта дослідження едитології від інших суміжних наук (наприклад, поліграфії, конструювання видань тощо) визначають її методологічні засади (див. їх детальний перелік нижче).

Оскільки едитологія досліджує процеси опрацювання наявної в повідомленнях інформації, то ця наука належить до інформологічних (до них також, крім теорії інформації, належать журналістикознавство, всі лінгвістичні науки, науково-технічна інформація тощо). Крім того, оскільки ця наука з'являється тільки у великих соціумах (у малих вона практично не потрібна), то вона належить і до суспільних. Якщо говорити більш точно, едитологія розташована на перетині інформологічних та суспільних наук. Тут може виникнути сумнів, чи справді едитологія належить до суспільних. У зв'язку із цим зазначимо, що едитологія, як і журналістикознавство, базується на засадах теорії масової комунікації, яка, у свою чергу, спрямована на управління суспільством. До того ж завданням редагування повідомлень є забезпечення потрібного соціального ефекту. Саме в цьому розумінні ми й твердимо, що едитологія належить до суспільних наук.

В едитології є два об'єкти дослідження: по-перше, це повідомлення; по-друге, це

² Якщо все ж говорити про доцільність терміна *едиторика*, то його, на нашу думку, можна було б використовувати (за аналогією до пари термінів *журналістикознавство* – *журналістика*) лише в парі термінів: *едитологія* – *едиторика* (за аналогією: едитологія – наука, що досліджує...; едиторика – вид творчої діяльності...). Проте вирішувати таке питання може лише наукове співтовариство.

процеси публікування (видавничий процес) та оприлюднення (радійний, телевізійний та інтернетівський процеси) цих повідомлень. При цьому процеси публікування-оприлюднення розуміються як такі, що утворюють

кібернетичну систему зі зворотним зв'язком (рис. 1), який визначає ефективність функціонування цієї системи, а далі на цій основі формується інформаційна політика ЗМІ.

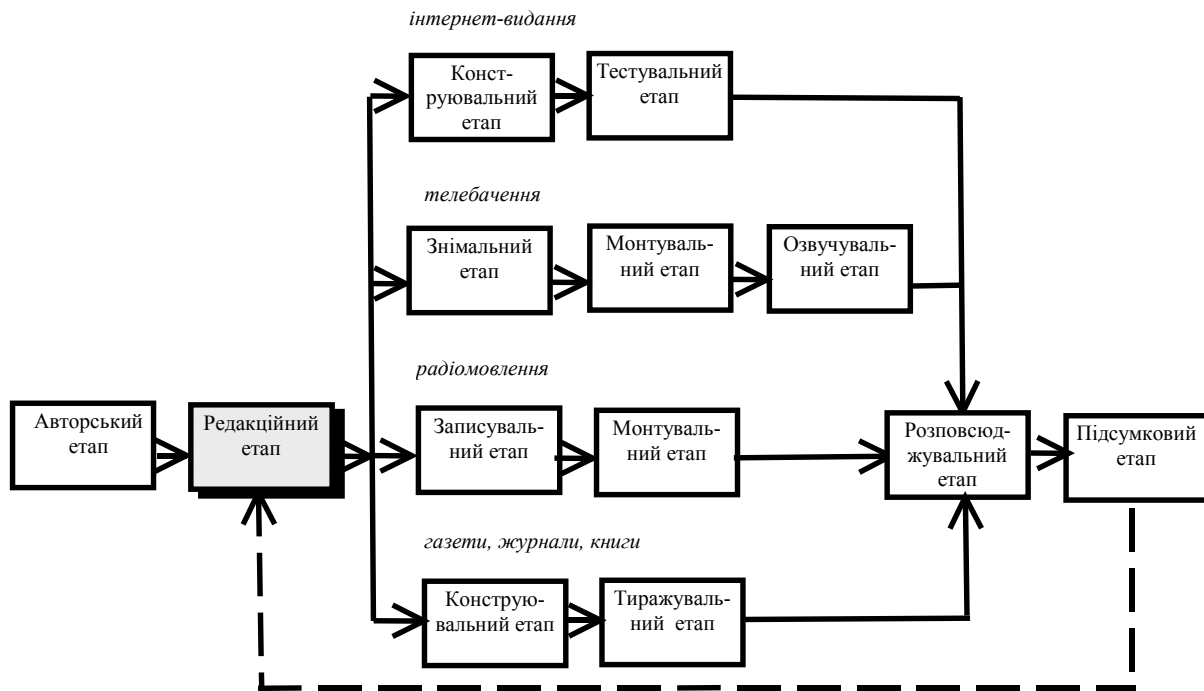

Рис. 1. Етапи публікування (оприлюднення) повідомлень у ЗМІ

У наш час типовими об'єктами дослідження в едитології є:

- авторський та видавничий оригінали (текстові, графічні, аудіальні, відео), проект видання (передачі) і саме видання (для електронних ЗМІ – трансляція);
- норми редагування повідомлень;
- творчі виправлення;
- особливості редагування різножанрових повідомлень;
- помилки й спотворення в повідомленнях;
- сприймання повідомлень отримувачами.

Основних предметів дослідження в едитології також два¹:

- методологічні засади (аксіоми, закони, закономірності, постулати, методи, методики, норми, творчі процеси) публікування й оприлюднення повідомлень;
- зміни, що відбуваються з повідомленнями в процесі їх публікування-оприлюднення як у ЗМІ, так і за їх межами (у тому числі й зміна традиційної паперової форми на цифрову та пов'язані із цим процеси комп'ютерного опрацювання).

Метою едитології є вироблення таких науково обґрунтованих рекомендацій, які забезпечать авторам і працівникам ЗМІ досягнення потрібного соціального ефекту після публікування-оприлюднення опрацьованих повідомлень.

В едитології як науці (рис. 2) слід виділити такі складові, як теорія редакційної діяльності² й теорія редагування³ (на одному з сайтів Інтернету замість терміна "теорія редагування" пропонується використовувати інший: "redactology" – "реактологія", але це – одиничне явище). Крім того, у ній слід виділити й такі складові, як едитологію загальну та галузеву, нормативну й творчу⁴.

У вказаній на рис. 2 фігурі кожен "підкубик" може мати свій власний додатковий поділ на "підкомпоненти".

² У нашій праці [3] ми пропонуємо для цього розділу едитології назву "теорія видавничої діяльності". Проте, враховуючи, що редагуванню підлягають повідомлення і радіо, і телебачення, й Інтернету, доречніше обрати термін "теорія редакційної діяльності", оскільки повідомлення радіо, телебачення й Інтернету не видають, а оприлюднюють.

³ Приблизно такий самий поділ запропоновано у праці [8]. Щоправда, у вказаній роботі ці два види видавничої справи названо внутрішньою та зовнішньою стороною редакційно-видавничого процесу.

⁴ Стосовно поділу едитології на нормативну й творчу див. працю [4].

¹ До предмета дослідження в едитології ми не зараховуємо історичний аспект (це ділянка історичної науки, зокрема такого її розділу, як історія культури). Наявність зараз ряду історичних досліджень у рамках едитології – це данина часу, коли відбувається становлення науки.

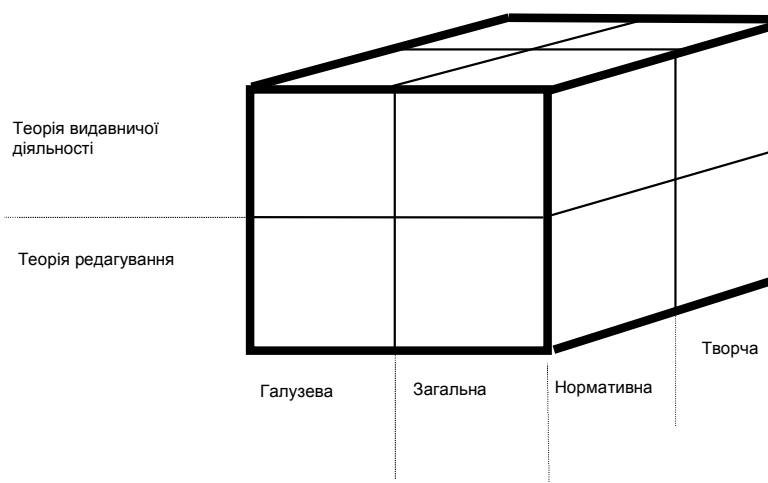

Рис. 2. Складові едитології

Таким чином, як бачимо, едитологія, виникнувши з редагування рукописів книг, потім розширилась за рахунок редагування текстів газетних і журнальних видань, а в наш час зробила ще один крок – розширила коло досліджуваних об'єктів за рахунок редагування аудіальних, відео- й цифрових повідомлень. Суттєво розширилось у наш час і коло предметів дослідження едитології, наприклад, за рахунок дослідження технології комп'ютеризованого опрацювання повідомлень. Ці зміни, що виникли в об'єкті й предметі едитології в ХХ ст., є кардинальними й ведуть до зміни її наукової парадигми.

Методологічні засади едитології. Як будь-яка наука, едитологія має ряд «аксіом» (тверджень, схожих на аксіоми в точних науках), які створюють її методологічну базу. Ці аксіоми базуються на об'єктивних відмінностях, що існують між відправником (автором) й отримувачем у процесі передачі повідомлень. Наявність цих відмінностей веде до появи в процесі передачі цілого ряду неузгодженостей, що знижують ефективність повідомлень. До аксіом теорії редагування зарахуємо такі¹:

- ступінь новизни інформації, яку визначив для себе отримувач, сприйнявши повідомлення, може бути не тотожна тому ступеню новизни, на який розраховував автор, генеруючи це повідомлення;
- модальність повідомлення, яку сприйняв отримувач, може бути не тотожна тій, в якій його згенерував автор²;

- час, місце й ситуація, в яких сприйняв повідомлення отримувач, можуть бути не тотожні тим часу, місцю й ситуації, в яких його згенерував автор повідомлення;
- мова, яку використовує для сприйняття повідомлення отримувач (позначення кодами фрагментів світів, їх значення), може бути не тотожна тій мові, яку використовував автор³;
- банк інформації реципієнтів повідомлення може бути не тотожний тому банку інформації, на який розраховував автор, генеруючи для отримувача це повідомлення;
- механізми сприйняття тексту повідомлення, які використовує отримувач, можуть бути не тотожні тим, які використовував автор, генеруючи текст цього повідомлення;
- воля, яку матиме отримувач щодо необхідності сприйняття повідомлення, може бути не тотожна тій, яка потрібна авторові цього повідомлення;
- повідомлення, яке отримав отримувач, унаслідок його спотворення в процесі передачі шумами може бути не тотожне тому повідомленню, яке передавав автор;
- конкретні норми, що існують у той час і в тому суспільстві, коли й де отримувач сприймає повідомлення, можуть бути не тотожними тим конкретним нормам, які використовував автор під час генерування цього повідомлення.

¹ Подібні способи створення аксіоматичних теорій, але для масової комунікації, описано в праці [5, с. 237–252].

² Модальність визначає ступінь відповідності між інформацією повідомлення та дійсністю. Можна виділити, наприклад, такі основні модальності: реальний

світ, псевдореальний світ, ірреальний світ, невизначений світ.

³ М.Д. Феллер називав мову автора й мову читача, відповідно, рівнем автора й рівнем читача.

Звичайно, ЗМІ можуть передавати повідомлення отримувачам і не редагуючи їх, тобто не враховуючи відмінностей між генеруванням і сприйняттям текстів, перелічених у поданих вище аксіомах. Проте тоді ЗМІ часто опинятимуться в стані поразки, тобто в стані недосягнення поставленого перед самими собою соціального ефекту. Зрозуміло, що останнє є неприпустимим, оскільки в кінцевому підсумку призводить до руйнування самих ЗМІ. Тому ЗМІ змушені враховувати перелічені вище відмінності, а отже, виконувати редагування повідомлень.

На основі перелічених аксіом сформулюємо постулати теорії редагування¹:

- у повідомленні неодмінно має бути нова для отримувача інформація²;
- отримувачу стосовно повідомлення, зокрема і з нього самого, має бути відома його модальність;
- повідомлення має бути адаптоване до часу, місця й ситуації, де його сприйматиме отримувач;
- для фіксації та передачі повідомлення слід використовувати мову (коди та їх значення), яка є в отримувача, причому як коди автора, так і отримувача повинні викликати ідентичні образи;
- повідомлення має бути адаптоване до банку інформації отримувача;
- у повідомленні повинно бути реалізовано механізми тільки сприймання мови отримувачем;
- у повідомленні повинно бути реалізовано засоби, що змушують отримувача сприймати повідомлення;
- повідомлення має бути захищене від впливу на нього “шумів”;
- у повідомленні слід дотримуватися конкретних норм, прийнятих у певний час у певному суспільстві³.

Ці постулати безпосередньо впливають з аксіом редагування. Проте вони не роблять множину цих постулатів “повною” (за стосуємо наслідки відомої з математичної логіки теореми Геделя про повноту), а отже, не дають змоги досягнути потрібної ефективності редагування повідомлень. Тому, крім цих постулатів, до них слід віднести ще такий: будь-яка норма може бути порушена,

якщо це веде до досягнення поставленої мети.

Цей останній (десятий) постулат робить множину постулатів “повною”, іншими словами, “замкненою”.

Нормативний характер едитології.

Ще зовсім недавно вважали, що завдання науки – описувати лише те, що є (факти), а не те, що повинно бути. Проте після створення апарату деонтичної логіки та логіки норм⁴ така ситуація змінилася. Норми стали рівноправними об'єктами науки.

Як і будь-які інші, норми редагування мають структуру [9, с. 182], до якої входить:

- агент норми (той, хто встановив норму; наприклад, суспільство, Національна академія наук, Книжкова палата, Держстандарт, дослідники редагування тощо);
- адресат норми (виконавець норми; наприклад, автор, редактор, конструктор, художник);
- зміст норми (дія, яку повинні або не повинні виконати; наприклад, повинні чи не повинні виправити текст, якщо в ньому є помилка);
- характер норми (норма зобов'язує, дозволяє, забороняє виконання певної дії; наприклад, норми зобов'язують подавати вихідні відомості, дозволяють розміщувати в деяких виданнях покажчики, забороняють вживати деякі неевфонічні слова);
- умови норми (обставини, за яких повинна або не повинна виконуватися певна дія; наприклад, умовою заміни прийменників у на в є лівосторонній та правосторонній контекст – наявність голосних чи приголосних літер у сусідніх до прийменника словах);
- санкції (можливі наслідки невиконання певної норми; наприклад, при неправильному визначенні читацької адреси отримувачі можуть або не зрозуміти повідомлення, або воно може бути для них нецікавим, як результат – низька соціальна ефективність і втрата ЗМІ прибутку).

Сьогодні дослідники едитології не сприймають її нормативного характеру. Проте заперечення її нормативного характеру тим самим призводить до заперечення правил орфографії та пунктуації, законів логіки, законів України, що регулюють функціонування масової інформації в державі, стандартів (наприклад, на бібліографічні описи), десятків довідників з редагування й коректури, закономірностей сприймання тексту; технологічних інструкцій зі складання й

¹ Тут вказано лише один з можливих варіантів набору таких постулатів. Очевидно, що їх набір та формулювання потребують уточнення.

² Тут маємо на увазі не тільки семантичну інформацію, а й емоційну та естетичну.

³ Загальних (інформаційних, юридичних, етичних, естетичних, політичних, релігійних, композиційних, логічних, лінгвістичних, психолінгвістичних, видавничих, поліграфічних) та галузевих (залежно від жанру повідомлення).

⁴ У наш час логіка норм лежить у методологічних основах такої науки, як юриспруденція.

верстання тексту тощо. Такий нігілізм не може бути сприйнятий як серйозний.

Наявність у підґрунті едитології нормативної бази жодним чином не заперечує необхідності використання під час редагування повідомлень творчих процесів. Це не взаємозаперечувальні, а взаємодоповнювальні процеси. Адже так само і в юриспруденції: наявність зовсім не заперечує елементів творчості під час їх застосування й творення. Якщо провести аналогію з юриспруденцією трохи далі, то можна сказати, що так само, як юриспруденція регулює відносини в суспільстві, так і едитологія регулює функціонування повідомлень в інформаційному просторі держави між їх відправниками (авторами) й отримувачами.

Основна проблематика теорії редакційної діяльності. Визначимо коло проблем, які входять у теорію редакційної діяльності:

- формування “портфеля” повідомлень;
- планування видань і передач;
- добір повідомлень для збірників;
- рецензування авторських оригіналів повідомлень;
- визначення накладів видань, а для радіо й телебачення – кількості слухачів чи глядачів;
- укладання видавничих угод;
- організація рекламної кампанії книговидавничої продукції, а також рекламування радіо- й телепередач;
- робота з авторами;
- співпраця з персоналом ЗМІ;
- визначення ефективності повідомлення (соціальної та економічної);
- інформаційний пошук літератури;
- ведення архіву опублікованих видань чи оприлюднених повідомлень;
- комп’ютеризація видавничої діяльності;
- формування інформаційної політики ЗМІ.

Основна проблематика теорії редагування¹. Перелічимо коло проблем, які входять до теорії редагування:

1. Загальне редагування:
  - сутність редагування;
  - історія розвитку редагування;
  - методологічні основи редагування;
  - структура об’єкта редагування;
  - нормативна база редагування;
  - помилки та їх види (девіатологія);
  - методи редагування;
  - інформаційні норми редагування;

- соціальні норми редагування;
- композиційні норми редагування;
- логічні норми редагування;
- лінгвістичні норми редагування;
- психолінгвістичні норми редагування;
- видавничі норми редагування;
- поліграфічні норми редагування;
- особливості редагування на різних етапах видавничого процесу;
- комп’ютеризація редагування.

2. Галузеве редагування:

- типологія повідомлень:
  - а) класифікації повідомлень;
  - б) систематизації повідомлень;
- особливості галузевого редагування.
- редагування паперових та електронних ЗМІ:
  - а) редагування періодичних видань (газети, журнали);
  - б) редагування радіопрограм;
  - в) редагування телепрограм;
  - г) редагування інтернет-видань;
- редагування книжкових видань:
  - а) редагування світоглядної літератури (політичної, релігійної, езотеричної тощо);
  - б) редагування художньої літератури (проза, поезія, драматургія);
  - в) редагування офіційних документів (закони, укази, постанови, міжнародні угоди тощо);
  - г) редагування наукової літератури;
  - д) редагування популярної літератури;
  - е) редагування інформаційної літератури (сигнальна інформація, реферативна інформація, огляди);
  - є) редагування ужиткової літератури;
  - ж) редагування навчальної літератури (шкільної, університетської);
  - з) редагування довідкової літератури (енциклопедії, словники, довідники);
  - и) редагування рекламної літератури;
  - і) редагування дитячої літератури.
- редагування специфічних видань²:
  - а) редагування архівних документів (для науковців, для загалу);
  - б) редагування перекладів;
  - в) редагування перевидань;
  - г) редагування нотних видань;
  - д) редагування електронних книг;
  - е) редагування зібрань творів (наукових, художніх).
- редагування науково-технічної документації:
  - а) редагування звітів;
  - б) редагування стандартів;
  - в) редагування патентної документації;

¹ Тут ми не торкаємось питання про поділ едитології на навчальні дисципліни, що може бути виконано зовсім по-іншому, ніж поділ на складові науки.

² За тематикою перехрещується з редагуванням книжкових видань.

г) редагування документації на винаходи;

д) редагування проектної документації;

– редагування ділової документації.

3. Творча редакційна діяльність¹:

– удосконалення існуючих видів редакційної діяльності;

– створення нових видів редакційної діяльності;

– редакційна діяльність у нестандартних умовах;

– редакційна діяльність в умовах висококонкурентної ринкової ситуації;

– вироблення нетрадиційної інформаційної політики;

– формування інформаційних цілей функціонування ЗМІ й розроблення методів їх досягнення.

4. Творче редагування:

– створення концепцій нових видів видань;

– укладання масивів норм для редагування конкретних типових видань;

– укладання масивів норм для редагування специфічних (унікальних) видань;

– створення нових норм редагування;

– створення нових й удосконалення існуючих методів контролю повідомлень;

– створення нових й удосконалення існуючих методів виправлення повідомлень;

– творче вирішення конфліктних ситуацій, що виникають під час редагування повідомлень;

– творче удосконалення процесу публікування-оприлюднення.

Співвідношення едитології з іншими науками. Найперше слід вказати на тісний зв'язок едитології з книгознавством². Проте, хоча едитологія й "виросла" з книгознавства, зараз вона явно вийшла за його межі (маємо на увазі редагування аудіо- й відеоповідомлень у ЗМІ та відповідну редакційну діяльність).

Далі потрібно відзначити найтісніший зв'язок едитології з теорією словесності – філологічними науками, зокрема загальним мовознавством та науками про конкретні мови, особливо в плані стилістики й нормативної лінгвістики. У більш широкому плані тут слід говорити про зв'язок едитології з семіотикою (семантикою, синтактикою, прагматикою). Крім того, едитологія пов'язана з

такою філологічною дисципліною, як літературознавство, зокрема у вивченні композиції художнього твору, видів тропів тощо.

Едитологія взаємодіє також із такими суспільними науками, як юриспруденція, етика та естетика. Вона бере з цих суспільних наук окремі юридичні норми, що стосуються ЗМІ, а також норми моралі та прекрасного. Незначною мірою едитологія перехрещується з політологією та релігієзнавством, оскільки їй доводиться враховувати наявність у суспільстві певних політичних і релігійних норм.

Едитологія вступає в тісні зв'язки і з віддаленішими науками – гуманітарними, що описують мислення та психічні процеси людини. До них найперше слід зарахувати логіку (використовуються закони й правила мислення) та психологію (використовуються закономірності опрацювання повідомлень психікою людини).

Едитологія перехрещується і з економічними науками, серед яких виділимо економіку (її розділ – економіка книговидавничої справи) й ринкознавство – маркетинг (розділ – книжковий маркетинг).

Едитологія, передбачаючи для підготовки видань використання цілого ряду комп'ютерних систем (текстові процесори, поліграфічні системи, системи оптичного й аудіального читання, системи опрацювання ілюстрацій, аудіоредактори, відеоредактори, веб-редактори) взаємодіє з такою фундаментальною технічною наукою, як кібернетика.

Едитологія взаємодіє й з іншими прикладними технічними науками, серед яких насамперед слід назвати поліграфію. Така взаємодія виражається в необхідності врахування специфіки друкарських процесів під час підготовки видань до друку, у тому числі й найсучаснішого цифрового. Сюди ж слід зарахувати й технічні засоби запису, передачі й відтворення повідомлень електронних і цифрових ЗМІ (традиційні радіо й телебачення, а також Інтернет-видання, Інтернет-радіо й Інтернет-телебачення).

Не можна також обминути питання про співвідношення між едитологією та журналістикознавством. Адже об'єкт дослідження в журналістикознавстві повністю входить до складу об'єктів дослідження едитології. Проте конфлікту тут немає жодного, оскільки предмет вивчення в цих наук різний: журналістикознавство досліджує діяльність щодо створення повідомлень для ЗМІ, а едитологія – діяльність щодо контролю за якістю й ефективністю цих повідомлень. Таким своїм об'єктом дослідження, як книга та частково журнал, едитологія виходить за межі журналістикознавства.

Звичайно, може здатися, що едитологія – це не окрема наука, а механічне поєднання

¹ Проблематика творчої редакційної діяльності й творчого редагування розроблена сумісно з доцентом Класичного приватного університету к.філол.н. доцентом Ю.Ю. Сапліним.

² Під книгознавством ми розуміємо комплексну суспільну науку про книгу і книжкову справу, розділами якої є видавнича справа, книжкова торгівля, бібліотекознавство й бібліографознавство.

(конгломерат) окремих положень цілого ряду як фундаментальних, так і прикладних наук, зазначених вище. Такий погляд є хибним, оскільки едитологія має власний чітко окреслений об'єкт і предмет дослідження, свою мету й завдання, а також свої специфічні методи дослідження (див. про них далі). Усі ці характеристики в такій комбінації не вивчають у жодній іншій науці. Це й дає їй право вважатися окремою наукою.

Адаптовані й специфічні методи дослідження в едитології. В едитології, як і в журналістикознавстві, використання класичних методів дослідження має певні обмеження. Річ у тім, що суспільне буття є складною нелінійною динамічною самоорганізованою системою. Такі системи в принципі не можна описати однозначними функціональними залежностями на зразок шкільної формули $y = f(x)$ [6, с. 63]. У суспільній та гуманітарній сферах такі залежності можуть бути багатозначними, включаючи й імовірнісні на зразок $y = f_p(x)$. У таких імовірнісних залежностях результат з імовірністю p може бути "А", а з імовірністю $(1 - p)$ – протилежним, тобто "не А".

Основні труднощі застосування методів дослідження в суспільних і гуманітарних науках порівняно з природничими чудово описані в праці Д. Кемпбела [2], а їх адаптоване застосування в журналістикознавстві подано в працях [6; с. 11]. У зазначеній праці [6, с. 8], а також [10] вказується на необхідність використання в журналістикознавстві не тільки кількісних, а і якісних методів дослідження.

Загалом методи дослідження в едитології приблизно такі самі, як і в журналістикознавстві [6, с. 10]: спостереження, класифікація, історичний метод, аналіз (документальний), експеримент. У праці [6] також зазначається, що методи спостереження й експерименту мають проводитись за допомогою конкретних методик, які розроблено в соціології та психології (опитування, анкетування тощо). Уточнимо сказане стосовно едитології.

Сьогодні до типових адаптованих методів дослідження в едитології можна зарахувати (у дужках подано приклади):

- аналіз (такі його різновиди, як літературознавчий, лінгвістичний, інформаційний, логічний);
- синтез (синтезування норм редагування);
- моделювання (розроблення й перевірка ефективності методів – алгоритмів контролю й виправлення помилок і спотворень);
- спостереження й експеримент (у формі анкетувань й опитувань);

- підрахунки (у тому числі із застосуванням статистичного опрацювання даних);
- історичний метод (дослідження історії книговидання)¹.

Висновки. У ХХ ст. в едитології відбулось суттєве розширення як об'єктів, так і предметів її дослідження, що вимагає відтворення цього і в парадигмі едитології.

Вирішення методологічних питань едитології має базуватися на фактах практики й даних експериментів, а не на посиланнях на авторитети, оскільки в науці кожен авторитет є авторитетом лише настільки, наскільки він сам спирається на факти й експериментальні дані. В іншому разі едитологія може перетворитися на різновид "наукової" віри.

З питань методологічних засад едитології доцільним є проведення ряду наукових конференцій. Намагання розв'язати ці питання в кулуарах навряд чи принесе користь. Умовою проведення таких конференцій має бути дотримання етичних норм ведення наукових дискусій.

Усе викладене в цій статті стосовно едитології потребує додаткового дослідження й перевірки науковцями. Ми далекі від того, щоб вважати подане в цій статті, як таке, що є лише істинним.

Література

1. Зелінська Н.В. Едиторика – теорія і практика редагування у реаліях нового тисячоліття / Н.В. Зелінська // Друкарство. – 2006. – № 5. – С. 19–24.
2. Кэмпбелл Д. Модели экспериментов в социальной психологии и прикладных исследованиях / Д. Кэмпбелл. – М.: Прогресс, 1980. – 392 с.
3. Партико З.В. Загальне редагування: нормативні основи / З.В. Партико. – Львів: Афіша, 2001. – 416 с.
4. Партико З.В. Редагування: творчість чи ремесло? / З.В. Партико // Вісник книжкової палати. – 1999. – № 9. – С. 12–15.
5. Почепцов Г.Г. Теория коммуникации / Г.Г. Почепцов. – М.; К.: Рефл-бук: Ваклер, 2001. – 656 с.
6. Різун В.В. Методи наукових досліджень у журналістикознавстві: навч. посіб. / В.В. Різун, Т.В. Скотникова. – К.: ВПК "Київський університет", 2005. – 104 с.
7. Феллер М.Д. Эдитология (судьбы теории и практики редактирования в Украине) / М.Д. Феллер // Книга и книжное дело на рубеже тысячелетий: Восьмая науч. конф. по проблемам книговедения: тез. докл. – М., 1996. – С. 111–112.

¹ Як уже зазначалося, з часом цей метод в едитології буде використовуватися все менше, переходячи на належне йому місце серед історичних наук.

-
8. Феллер М.Д. Довідник коректора / М.Д. Феллер, І.С. Квітко, М.Г. Шевченко. – Х. : Ред.-вид. відділ Книжк. палати УРСР, 1972. – 408 с.
  9. Хоменко І. В. Логіка – юристам / І.В. Хоменко. – К. : Четверта хвиля, 1997. – 392 с.
  10. Ядов В.А. Стратегия социологического исследования: описание, объяснение, понимание социальной реальности / В.А. Ядов. – М. : Добросвет, 2000. – 596 с.
  11. Poindexter P.M., McCombs M.E. Research in Mass Communication: A Practical Guide. – Boston ; N. Y. : Bedford/St. Martin's, 2000. – 452 p.